

TÜRK GRAVÜR RESİMLERDE AQUATINTA YÖNTEMİ İLE TONLAMA

Hava KÜÇÜKÖNER*
Mustafa KÜÇÜKÖNER**

Özet

Gravür için önce yüzeyi düz olan ahşap, metal veya plastik gibi bir nesne uygun boyutlarda hazırlanır. Düz olan yüzeye sanatçı tarafından tasarım yapılır ya da önceden yapılmış olan tasarım aktarılır. El aletleri veya asitleme gibi uygulamalarla yüzeyin üzerinde çukurlar ve tümsekler oluşturulur. Asitleme işinden sonra yüksek ya da çukur yerlere boya yüklenir ve istenmeyen boyalar temizlenir. Levha pres makinasının tablasına yerleştirilerek üzerine nemli gravür kağıdı ve keçe yatırılır. Son olarak presten geçirilir ve levhadaki boya kağıda aktarılmış olur. Böylece gravür resim elde edilmiş olur.

Eski çağlardan beri oyma ile süsleme gibi çalışmalar yapılmakta idi. Ancak gravür resim tarzında ilk çalışmalar 15. yüzyılda Almanya'da matbaanın icat edilmesi etkisi ile yapılmaya başlanmıştır. Alman sanatçı Albert Dürer'in ağaç baskıda ustalaşmış, sonraki süreç içinde Avrupa'da ve Uzak Doğuda baskı resim yapma işi yaygınlaşmıştır. Daha çok ihtiyaca karşılık yapılan baskı resimlerde zamanla bakır oyma, asitli oyma, mezotinta, aquatinta vb teknikler geliştirilmiştir. Günümüzde teknolojik gelişmelerle oluşan zengin malzeme ve teknik kapasite de sanatçılar tarafından sanatın her dalında olduğu gibi gravür alanında da kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışma gravür sanatında önemli bir yeri olan aquatinta tekniğini araştırmak, bu teknikle gravür resim yapan belli başlı Türk sanatçıların çalışmalarından birer örnek alarak değerlendirmek ve bu vesile ile aquatinta tekniğini ile resim ilişkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Türk sanatçılarından Ferruh Başağa, Fethi Kayaalp, Fevzi Tüfekçi, Hayri Esmer, Melihat Tüzün, Mustafa Küçüköner, Lütfü Kaplanoğlu ve Hava Küçüköner'in aquatinta tekniği ile yaptıkları çalışmalardan birer tanesi ele alınarak değerlendirilmiştir.

Yöntem olarak önce gravür resim sanatı tanımı ve tarihi süreci araştırılmış, sonra aquatinta tekniğinin tarihi süreci ve tanımı araştırılarak tespit edilmiş ve çalışma içine eklenmiştir. Sonra Türk sanatçılarından aquatinta tekniği ile gravür resim yapanlar araştırılmış, bu tekniği sürekli kullandığı gözlemlenen sanatçılar seçilerek çalışma içine alınmıştır. Son olarak da çalışmaya alınan gravür resimler aquatinta tekniğinin işlenişi ve sanatsal olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gravür, Aquatinta, Baskı Resim, Türk Sanatı

TONING WITH AQUATINTA METHOD IN TÜRK ENGRAVED PICTURES

Abstract

For engraving, an object with a flat surface, such as wood, metal or plastic, is prepared in appropriate dimensions. The design is made by the artist on the flat surface or the previously made design is transferred. Pits and bumps are created on the surface with applications such as hand tools or acid

* Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, havacakoner@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2944-8872

** Prof. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, mustkoner@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9796-0117

work. After the acid work, paint is loaded on high or hollow places and unwanted paints are cleaned. The sheet is placed on the table of the press machine and moist engraving paper and felt are laid on it. Finally, it is pressed and the paint on the plate is transferred to the paper. Thus, an engraving image is obtained.

Since ancient times, works such as carving and ornamentation have been carried out. However, the first studies in the engraving painting style started to be made in the 15th century with the effect of the invention of the printing press in Germany. German artist Albert Dürer mastered woodcutting, and in the following process, printmaking became widespread in Europe and the Far East. Copper engraving, acid engraving, mezzotint, aquatinta, etc. techniques have been developed over time in prints made in response to more needs. Today, the rich material and technical capacity created by technological developments have started to be used by artists in the field of engraving, as in every branch of art.

This study aims to investigate the aquatinta technique, which has an important place in the art of engraving, to evaluate by taking examples from the works of the main Turkish artists who paint with this technique, and to reveal the relationship between the aquatinta technique and painting. Within the scope of the study, one of the works of Turkish artists Ferruh Başağa, Fethi Kayaalp, Fevzi Tüfekçi, Hayri Esmir, Melihat Tüzün, Mustafa Küçüköner, Lütfü Kaplıanoğlu and Hava Küçüköner with the aquatinta technique has been evaluated.

As a method, first the definition and historical process of engraving painting art was researched, then the historical process and definition of the aquatinta technique was researched and added to the study. Then, among the Turkish artists, those who made engravings with the aquatinta technique were researched, and the artists who were observed to use this technique constantly were selected and included in the study. Finally, the engravings included in the study were evaluated as artistic and the processing of the aquatinta technique.

Keywords: Engraving, Aquatinta, Printmaking, Turkish Art

Gravür Sanatı

Gravür genel olarak bakır, çinko gibi metal, linolyum, asetat gibi plastik ve yüzeyi düz olan ahşap üzerine sanatçı tarafından tasarımın aktarılıp el aletleri veya asitleme gibi yollarla çukur ve tümseklerin oluşturulup tasarımın bu yüzeyde yapılandırılması ve oluşan çukurlara ya da tümseklere gravür boyası verilerek prestan geçirek üzerindeki resmin nemli gravür kağıdına ya da tuval kumaşı gibi taşıyıcı unsurlara aktarılması ile ortaya çıkan baskı resme denir. “Sert bir yüzeye çizgiler oyarak desen yapma anlamına gelen kazı resim (gravür), sanatın en eski tekniklerinden biri olarak kabul edilir” (Gölönü, 1979, 72). Bu yollarla elde edilen resim kalıbından birden fazla baskı resim alınabilir.

Bu manada ilk gravür baskı resimlere matbaanın icat edilmesinin de etkisi ile 15. yüzyılda Almanya'da rastlanmaktadır. Ünlü Rönesans sanatçısı Albert Dürer'in ağaç malzeme ile yaptığı yüzlerce yüksek baskı resim, hem sanatsal değerinin yüksekliği hem de çağdaşları ve sonraki sanatçılara bu yöntem ile açtığı yol açısından değerlidir. Akabinde 17. yüzyılın başında Hollandalı Barok Sanatçı Rembrandt tarafından geliştirilen asitli oyma yani çukur baskı tekniği ile gravür baskı resimde çizgisel tarzda ve farklı tonlarda resimler elde edilmeye başlanmıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde Ünlü İspanyol sanatçı Pablo Picasso da aşamalı renkli linol baskı resmi geliştirmiş ve ardından Fransız sanatçı Stanley William Hayter de ‘Atölye 17’de hem kendi hem de dönemin ünlü

sanatçıları ile günümüzdeki modern gravür sanatının çıkışını sağlayacak farklı ve yeni teknikler geliştirip uygulamışlardır.

Günümüzde ise gravür tekniklerinde yaygın olarak Dürer'in yaptığı ahşap oyma resim, Rembrandt'ın geliştirdiği asitli oyma resim, Picasso'nun kullandığı renkli linol baskı resim tekniklerinin yanı sıra Hayter'in geliştirdiği viskozite yani tek kalıp ile renkli asitli oyma resim ve Goya'nın geliştirdiği aquatinta tekniği ile yapılmaya gravür resimler sanatçılar tarafından sıkça kullanılmaktadır.

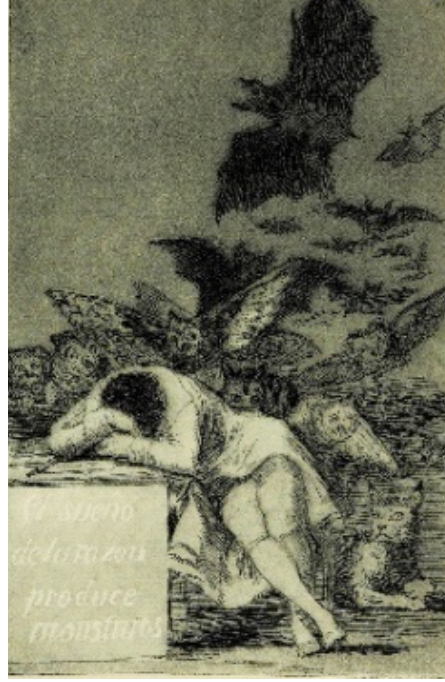
Aquatinta Tekniğinin Tarihi

Gravür sanatında farklı teknikler bulunmaya ve sanatsal olarak çalışmalar üretilmeye devam ettiği tarihi süreç içerisinde 18. yüzyıl sonlarında aquatinta tekniği de sanatçılar arasında kullanılmaya başlanmıştır. Fransız sanatçı Jean-Claude Richard (1727-1791) aquatinta tekniği ile çok sayıda gravür resim üretmiştir. Görsel 1'de sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı bir manzara resmi görülmektedir. Dört farklı tonda aquatinta çalışılmış ve koyu çizgiler için de asitli oyma tekniği kullanılmıştır.



Görsel 1: Jean-Claude Richard, Stairs in an Italian Garden, 1766, Aquatinta, 21,5 x 28,3 cm.

İspanyol sanatçısı Francisco Goya da (1746–1828) yaptığı gravürlerde aquatinta (tozlama) tekniğini kullanmıştır. Bu teknik sayesinde Goya birden çok farklı sürelerde asitleme yaptığı gravürlerinde açık, orta ve koyu tonlara ulaşabilmiştir. Goya "Caprichos (Kapis)" adlı ünlü gravür resim serisi gibi çok sayıda farklı konular üzerinde seri gravürler yapmıştır. 20 adet resimden oluşan "Caprichos" serisinde yer alan ve adı "Aklın Uykusu Canavarlar Doğurur" olan eseri Görsel 2'de görülmektedir. Goya bu çalışmada tek ton aquatinta kullanmış ve asitli oyma tekniği sayesinde elde ettiği çizgisel değerler ile resmi tamamlamıştır.



Görsel 2: Francisco Goya, “Aklın Uykusu Canavarlar Doğurur”, “Caprichos Serisinden, 1799, Aside Yedirme ve Aquatinta, 21,8x25,2 cm.

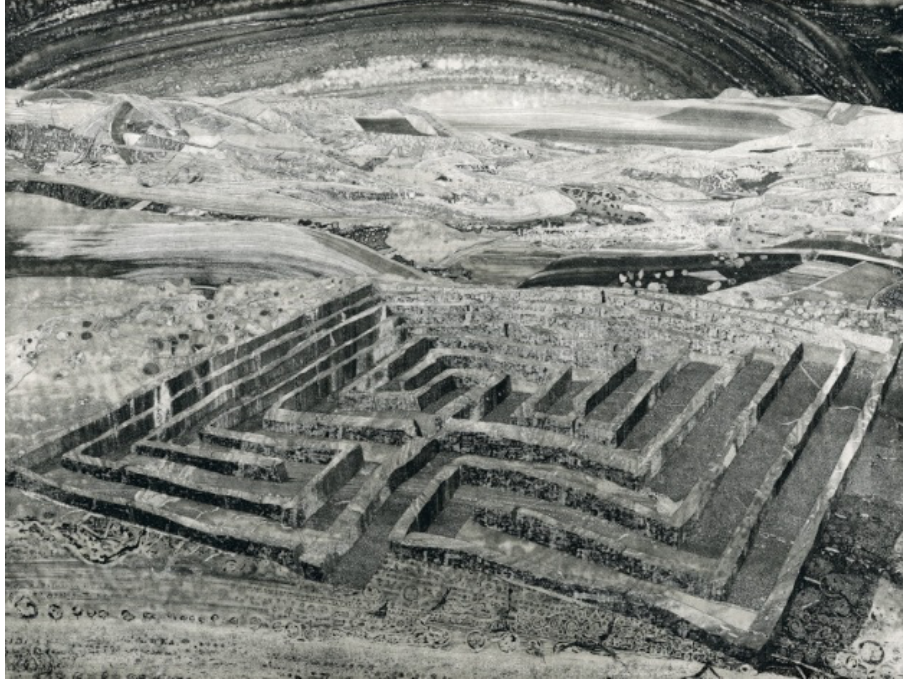
Modern tarzda aquatinta çalışmaları yapan sanatçılardan biri olan Amerikalı sanatçı Robert Cottingham (1935) foto gerçekçi tarzda resimler çalışmıştır. Görsel 3’de sanatçının tren ve lokomotiflere ait detay alanlardan yola çıkarak aquatinta tekniği ile yaptığı renkli bir gravür resim görülmektedir.



Görsel 3: Robert Cottingham, “Lokomotif ve Vagonlar Serisi”, 1992, Aquatinta, 69,21 x 64,13 cm.

İtalyan sanatçı Toni Pecoraro (1958) kendine has geliştirdiği teknik birlikteliğinde aquatinta tekniğinden de yararlanmıştır.

“Sanatçının aquatinta, yumuşak vernik ve asit oyma gibi birçok tekniği bir arada kullanarak yaptığı gravürlerinde en dikkat çeken özellikler ara tonların açık ve koyu tonlarla olan başarılı biçimsel ilişkisidir (Görsel 4). Gravürlerinin çoğunda kendi hayal dünyasından somutlayarak oluşturduğu labirentimsi yapılar yer almaktadır. Bu labirent alışıl gelmişin dışında doğanın ta kendisindedir” (Küçüköner, 2012, 174).



Görsel 4: Toni Pecoraro, “Labirint I”, 1997, Aquatinta, Yumuşak Vernik ve Asit Oyma, 39,4 x 51,6 cm.

Aquatinta (Tozlama) Tekniği

Aquatinta tekniğinde önce sanatçı çalışacağı tasarımı hazırlar ve aktarma yapılacak ebatta çinko levha üzerinde temizlik yapar. Sonra reçine dolabı da denen tozlama dolabına yerleştirilir. Dolabın içindeki çark döndürülerek içerdeki un kıvamındaki reçine tozları havaya kaldırılır. Tozlar yavaşça aşağı inerken çinko levhanın üzerine de yerleşirler. Bir dakikaya yakın bekleddikten sonra yüzeyi tozla kaplanan çinko levha dolap açılarak dışarı alınır. Bir ızgaranın üzerine koyulan levhanın yüzeyi büyüteç ile kontrol edilerek reçine tozlarının sıklıklarının durumu tespit edilir. Yeteri kadar toz yoksa levha tekrardan dolaba koyularak üzerindeki toz miktarının artması sağlanır. Tozlar yeterli görüldükten sonra levhanın üzerindeki reçine tozları uçmasını diye ispirto ocağı gibi bir alet ile ateşle eritilerek levhaya kaynamaları sağlanır.

Tozlama dolabında tozların levhaya yerleşmesi homojen yani eşit aralıklarda ve un kıvamında yapılır. Sanatçı isterse daha kalın toz tanelerinden yararlanabilir. Bunun için farklı kalınlıklarda reçine tozu bir kavanozun içine koyulur ve üzeri elek olacak delikli bir kumaşla kaplanır. Sonra sanatçı kavanozu tersten levha üzerinde silkeleyerek kalın tanelerin yüzeye inmesini sağlar. *“Dolap kullanılmadan önce bir kavanoz içine tozlar doldurulur, üzerine delikli bir kumaş bağlanarak kavanoz yukardan sallanır ve tozlar levhaya dökülürdü” (Akalın, 2000, 162).*

Levhanın üzerindeki reçine tozları alev ile eritilerek levhanın üst yüzeyine yapışmaları sağlanır. *“Alev çok bekletilirse tozlar daha fazla eriyip sıvıya dönüşerek araları da kapatabilir. Bu yüzden çok bekletmeden çekmek doğru olur. Soğuyan levha çalışma masasına alınır ve sanatçı çalışacağı resmin görselini yüzeye aktarır”* (Küçüköner, 2022, s. 84).

Eritme işleminden sonra levha soğumaya bırakılır. Sanatçı tasarımını karbon kağıdı sayesinde yüzeye aktarır. Asitleme işleminde çizgiler zayıflamasın diye permanent kalem ile çizgilerin üzerinden geçilebilir. Sanatçı isterse eskiz veya tasarım üzerinde 1’den 7’ye kadar beyazdan başlayıp ara tonları ve koyu tonları numaralandırır. Asitleme işleminden önce levhanın arkası da tamamen kapatılır. Kapatma işleminde şasi boyasından elde edilen vernik kullanılır. Asitleme için yeteri büyüklükte bir küvete 10 kap su ve 1 kap nitrik asit dökülerek karıştırılır ve reçineli yüzeyin asitlenmesine başlanır. Asitleme 7 aşamada yapılır.

Birinci aşamada tasarımda beyaz olması gereken 1 numaralı alanların üzeri fırça ile vernik sürülerek kapatılır ve levha asitleme küvetine yatırılır. Levha 30 saniye sonra çıkartılarak yüzeyi kurutulur ve böylece birinci aşama tamamlanır. Tasarımda beyaz olması gereken alanlar vernik ile kapatıldığı için işlem görmeden kalmıştır. Diğer açıkta kalan tüm alanlar ise 30 saniye kadar derinleşmiştir.

İkinci aşamaya geçilir ve tasarımda beyaza en yakın açık ton olması gereken 2 numaralı alanların üzeri fırça ile vernik sürülerek kapatılır ve levha tekrardan asitleme küvetine yatırılır. Levha 1 dakika sonra çıkartılarak yüzeyi kurutulur ve böylece ikinci aşama tamamlanır. Tasarımda beyaza en yakın açık ton olması gereken alanlar vernik ile kapatıldığı için işlem görmeden kalır. Diğer açıkta kalan tüm alanlar ise 1 dakika daha asit içinde derinleşmiştir.

Üçüncü aşamaya geçilir ve tasarımda açık beyazdan sonra orta tona yakın olan 3 numaralı alanların üzeri fırça ile vernik sürülerek kapatılır ve levha tekrardan asitleme küvetine yatırılır. Levha 1.5 dakika sonra çıkartılarak yüzeyi kurutulur ve böylece üçüncü aşama tamamlanır. Tasarımda açık beyazdan sonra orta tona yakın olan 3 numaralı alanlar vernik ile kapatıldığı için işlem görmeden kalır. Diğer açıkta kalan tüm alanlar ise 1.5 dakika daha asit içinde kalmıştır.

Aynı işlemler yapılarak dördüncü aşamada 2.5 dakika, beşinci aşamada 4 dakika, altıncı aşamada 6.5 dakika ve yedinci aşamada 10.30 dakika asitte bekletilen levha son aşamada asitten çıkarıldıktan sonra üzerinde biriken vernik katmanı sentetik tiner ile temizlenir. Tozlama işleminde yüzeye eriyerek yapışan reçine de ispiroto ile temizlenir ve levhanın yüzeyi baskı için hazır hale getirilir.

Yüzeyi temizlenen levhaya sanatçı kullanacağı boyayı yükler, tarlatan veya gazete ile yüzeydeki boyayı alır ve böylece sadece asit tarafından oluşturulan deliklerde boya bırakılır. Levha basınç ayarı yapılmış gravür presinin tablasına yerleştirilir. Üzerine nemli gravür kağıdı örtülerek prestan geçirilir. Presin uyguladığı basınç sayesinde çukurlardaki boyalar nemli gravür kağıdına geçer ve böylece kalıptaki resme ait bütün boya yapılanması kağıda aktarılmış olur. Aquatinta tekniği ile yapılmış gravür resimler düzgün bir şekilde saklanabilir, yer geldiğinde çerçeve ve paspartu yapılarak sergileme ve sunum aşamasına getirilebilir.

Asitlemedeki yedi ayrı aşama sayesinde resim yüzeyinde birbirinden farklı yedi farklı tonda boya kalınlığı elde edilmiş olur. Hem farklı tonlitede değerlere ulaşılması ve hem de farklı tonlarda resimler elde edilmesi açısından değerlendirildiğinde aquatinta gravür sanatında önemli rol oynar.

Türk Gravür Sanatında Aquatinta Tekniği ile Yapılan Yapıtlardan Örnekler

Türk sanatında gravür resim yapma süreci Sanayi-i Nefise Mektebi ile başlamış, diğer eğitim kurumlarında devam etmiş, serbest anlamda sanatçılar çalışmalar yapmış ve günümüze kadar gelmiştir. Özellikle yurt içinde yapılan uluslararası özgün baskı resim yarışmaları sayesinde ve Anadolu Çağdaş Sanatlar Müzesi ve İMOGA Müzesi gibi kurumlar sayesinde eserlerin bir araya getirilmesi sağlanmıştır. Ankara Eks Libris Derneğinin kuruluşu ve yaptığı yarışmalar sonunda oluşturulan eserlerin de müzeleşmesi ile Türk gravür sanatının hem yurt içinde hem de yurt dışında tanınabilirliği başlamıştır. Türk gravür sanatında çok değerli sanatçılar eserler vermiş, üslup geliştirmiş, yetişen yeni nesil sanatçılara da örnek olmuşlardır.

Bu bölümde Türk gravür sanatına emek vermiş ve değer katmış sanatçılarımızdan özellikle aquatinta tekniği ile çalışmış ve eser üretmiş olan Ferruh Başağa, Fethi Kayaalp, Fevzi Tüfekçi, Hayri Esmer, Melihat Tüzün, Mustafa Küçüköner, Lütfü Kaplanoğlu ve Hava Küçüköner'e ait çalışmalara yer verilmiştir. Sıralama sanatçıların doğum yıllarına göre yapılmıştır.

Ferruh Başağa (1914-2010) İstanbul'da doğmuştur. Sanatçı bir süre yurt dışında kaldıktan sonra 1934 yılında İstanbul'a gelmiş ve sonrasında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenci olmuştur. Yeniler Grubunun kurucularından olan Başağa, Müstakil Ressamlar Derneğine de üye olmuştur. İngiltere, Fransa, Hindistan gezilerinden dönüşte 1947 yılında soyut resme yönelmiştir. Sanatçı soyut sanatta Türk ressamlarına öncü olmuştur.

Duvarlara yaptığı büyük panolarla duvar resmine dikkat çeken sanatçı, 1970'lerde güvercinler serisine başlamış, 1980'lerde geometriyi sanatına katmış, 2010 yılında vefatına kadar sanat hayatını geometri üzerinde estetik arayışlarla geçirmiştir.



Görsel 5: Ferruh Başağa, "İsimsiz", 2006, Renkli Aquatinta, 78x53 cm.

Görsel 5'te sanatçının renkli aquatinta tekniği ile yaptığı bir gravür resim görülmektedir. Çalışmada ortada bir güvercin yer alır. Yönü sağ tarafa dönük olmasına rağmen başı ters tarafa dönüktür. Bu ters yönler resimde hareketi sağladığı gibi konunun da ortada toplanmasına katkı sunar. Çalışmada yatay ve dikey geometrik alanlar mevcuttur. Bu geometrik alanlar uzadıkça dikdörtgene dönüşmekte

ve bazı yerlerde de üçgen biçimi almaktadır. Bu düz kenarlı ve köşeli çizgilere karşıt olarak ortadaki güvercin figürünün eğik ve kıvrımlı çizgisel yapısı resimde denge sağlamaktadır. Çalışma lokal renklendirme ile yapılmıştır. Sanatçı kalıbını aquatinta tekniği ile hazırladıktan sonra güvercine ve soldaki dikey alana sıcak rengi yüklemiş, diğer alanlara ise mavi rengi yükleyerek kalıbı baskıya hazırlamıştır. Baskı sonucu ortaya çıkan resimde sıcak ve soğuk ilişkisi hem dengede kalmıştır hem de çakılmanın albenisini artırmıştır.

Fethi Kayaalp 1923 yılında Çanakkale’de doğmuştur. 1940 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde öğrenci olmuş, Léopold-Lévy, Sabri Berkel, Nurullah Berk ve Cemal Tollu gibi sanatçılardan eğitim almıştır. “Henüz öğrenciliği döneminde Léopold-Lévy’nin ve Sabri Berkel’in gravür atölyesini yeniden yapılandırma çalışmalarına tanık olan Kayaalp, atölyede aktif bir rol üstlenmiş ve sanatına bu alanda yön verecek bir atmosferin içinde yoğrulmuştur” (Üstünipek, 2010, s. 1).

Kayaalp 1966 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin Gravür atölyesine hoca olmuş ve 1981 yılında emekli olana kadar 15 yıl boyunca gravür hocası olarak görev yapmıştır. Sanatçı çok sayıda öğrenci yetiştirmiş, yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış ve önemli yarışmalarda ödül kazanmıştır. “Kayaalp’in Güzel Sanatlar Akademisi Gravür Atölyesi’ndeki görevi sırasında sayısız baskı sanatçımızın eğitimine katkıda bulunduğunu, baskı sanatının ‘olmazsa olmazları’nu titizlikle öğrettiğini unutmamak gerekir” (Gürel, 2009, s. 6)



Görsel 6: Fethi Kayaalp, “Çeşitleme”, 1979, Aquatinta ve Şekerli Çini, 60x44 cm.

Görsel 6’da sanatçının kalkan balıklarını konu edindiği ve aquatinta tekniği de kullandığı “Çeşitlemeler” adlı gravür resmi görülmektedir. Üstte çengeller eğimli çizgisel tarzdadır ve çengellere takılı balıklar ise geniş ve büyük gövdeler halindedir. Düzenli bir şekilde asılmış olan balıklar adeta bir estetik görünüm sergilemektedir. Sanatçı bu gravürde aquatinta tekniğinin içinde yer alan hem ince reçine tozlarından hem de kalın tozlardan yararlanmıştır.

Balıkların pullarında reçine tanelerinin büyüklerinden yararlanılmış ve teknik ile resim arasında direkt bir bağ kurulmuştur. Adeta yeni bir form aramaya gerek kalmadan reçine tozlarının geniş ve orta dairemsi yapıları direkt olarak balıkların pullarını oluşturmuştur. Resim, lokal yani farklı yerlerde farklı renklerde boya verilerek renklendirilmiştir. Bu sayede tek kalıpta renkli bir gravür resme ulaşılmış, çok sayıda kalıp kullanılmaya gerek kalmamıştır.

Fevzi Tüfekçi (1948) Yugoslavya Prizen’de doğdu. 1975 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde Bedri Rahmi Atölyesi’nde yüksek lisans tamamladı. Okulda iken Sabri Berkel ve Fethi Kayaalp’ten gravür öğrendi. Gravür atölyesinde yıllarca Asım İşler ile birlikte hocalık yapan sanatçı yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış ve çok sayıda ödül kazanmıştır.

Fevzi Tüfekçi, gravürün dallarında uzmanlaşmıştır. Hem ağaç baskıdaki ince oyma ve aşamalı renk verme becerisi, asitli oymada detaylardaki hassas taraması ve renk zenginliği ile aquatinta ile yaptığı gravürlerde açık, orta ve koyu değer ilişkisinin dengesi ve geniş lekese alanlar ile ince çizgisel alanların dengesi konusunda kendine özgü ileri derecede bir resim yapma seviyesi geliştirmiş, alanında ileri bir yere ulaşmıştır. Sanatçının gravür resimlerine bakıldığında görülmektedir ki kullandığı teknik ne olursa olsun ortaya aynı görüntü çıkabilmekte, teknik farklılıklar resmin altına kalmaktadır.



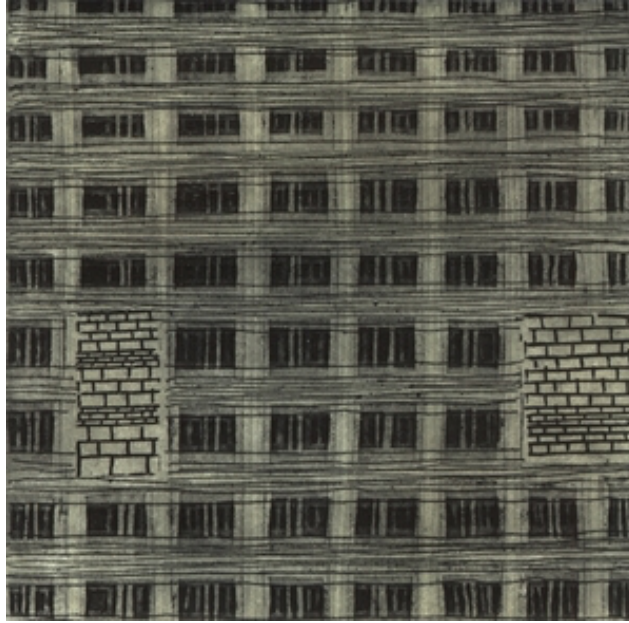
Görsel 7. Fevzi Tüfekçi, 1995, Aquatinta, 46.5x44cm.

Görsel 7’de sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı bir gravür resim görülmektedir. Resim altın oran sistemine göre kurgulanmış, küçükten büyüğe parçalar oranlı olarak büyütülmüştür. Asitleme sürecinde 7 aşama kullanılmış ve resimde bu aşamalar açıkça görülür kılınmıştır. En koyu ve orta koyu tonlar resimde arka fonda üçte ikilik oranlarla sıralanmış ve diğer tonlar daha küçük ve kıvrımlı biçimlerle ilişkilendirilerek resimde dinamizm sağlanmıştır.

Sanatçının aquatinta yöntemi ile yaptığı bu çalışmada orta tonun hakimiyeti söz konusudur. Sabri Berkel etkilerinin görüldüğü kaligrafik kıvrımlı biçimlerde en koyu değerlerin yanı sıra bu biçimlerin etrafında beyaz sayesinde bu biçimler resimde oldukça etkin bir hale kavuşmuştur. Bu sayede sanatçı dingin bir yüzeyde kıpır kıpır bir atmosfer oluşturabilmiştir.

Hayri Esmer (1966) Diyarbakır’da doğdu. 1987 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Öğretmenliği Bölümü’nden mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi’nde 1997 yılında yüksek lisansını, 2001 yılında da sanatta yeterlik tamamladı. Sanatçı Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Baskı Sanatları Bölümünde profesör olarak hocalık yapmakta ve çok sayıda öğrenciye gravür sanatını öğretmektedir.

Sanatçı yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış ve önemli yarışmalarda çok sayıda ödül kazanmıştır.



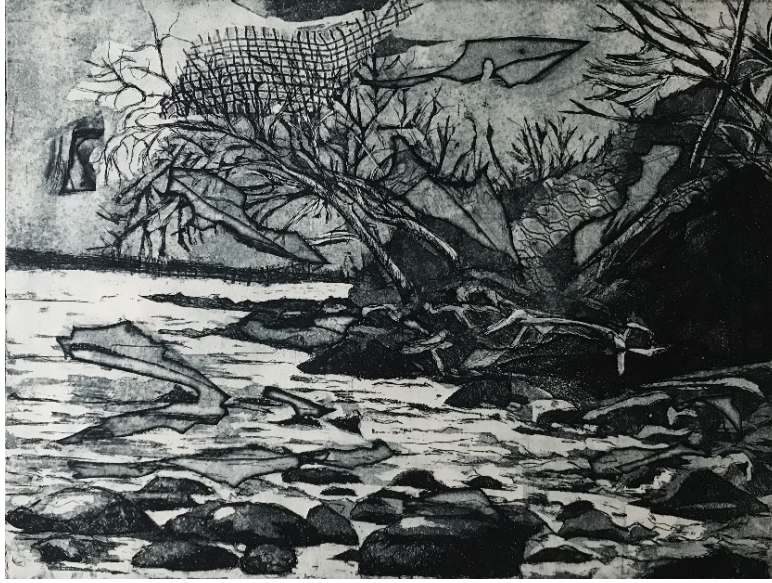
Görsel 8. Hayri Esmer, Kıyıda Olmak 2006, Gravür, 14,5x14.5 cm

Görsel 8’de sanatçının “Kıyıda Olmak” adlı gravür resmi görülmektedir. Sanatçı bu konuda çok sayıda gravür yapmış ve aquatinta tekniği ile üst seviye bir sonuca ulaşmıştır. Sanatçı önceden hesapladığı bir düzlem üzerinde dikey ve yatay hatlar oluşturmuş, birbirini kesen bu hatlar üzerinde kesişme yerlerini sokak arasındaki yollara, kesişmenin içinde kalan kareye yakın alanları da üstten bakılınca görülen binalara ya da karşıdan bakılınca görülen pencerelere benzetmiştir. Çağının aynası olan sanatçı günümüz modern kent yapılaşmasından esinlenmiş ve modern yapılaşmanın farklı açılardan görünüşleri üzerinde farklı görmeler oluşturmaya çalışmıştır. Tek düzeliği ise sağ altta ve sol altta duvar yapısına benzeyen iki farklı alanla bozmuş, düzen ve düzensizlik arasındaki ilişkiyi görünür hale getirmiştir.

Çalışmada aquatinta tekniği aşamalı olarak kullanılmış, yukardan aşağı ve soldan sağa yönlerde yapılan hatlarda orta ve açık tonlar yer alırken, bu hatların kestiği kareye yakın alanlarda koyu tonlara yer verilmiş, böylece farklılık algılanabilir hale getirilmiştir.

Melihat Tüzün (1970) Tekirdağ’da doğdu. 1997 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü’nden mezun oldu. 2000 yılında yüksek lisansını, 2004

yılında da sanatta yeterliğini tamamladı. Aynı bölümde bir süre hoca olan sanatçı, 2009 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde doçent, Tekirdağ Üniversitesi'nde profesör olmuştur. Sanatçı Türkiye Özgün Baskı Resim Sanatçıları Derneği başkanıdır. Yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış ve önemli yarışmalarda ödül kazanmıştır. Baskı resim konusunda makale ve bildirileri yayınlanmış, özellikle baskı resim sanatının yaygınlaşması için faaliyetler yürütmüştür.



Görsel 9. Melihat Tüzün, “Kıyıda”, 2019, Aquatinta, 30x39 cm.

Görsel 9’da sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı “Kıyıda” adlı gravür resim çalışması görülmektedir. Çalışmada bir manzara yer almaktadır. Resmin alt bölgesinde denizin kıyıya bitişik bir bölümü yer alır. Resmin üst tarafında ise sağ taraftaki kayalığa bitişik büyüyen ağaçlar ve ağaçların da arkasında gökyüzü görülmektedir. Deniz ve gökyüzünde aquatinta tekniği ile beyaza yakın tonlar elde edilmiş ve deniz ile gökyüzünde oldukça çok olan ışıklı ortam yansıtılabilmektedir. Ağaçlarda kontürler koyu, dal gövdeleri açık tonlarla işlenerek güneşli bir gün izlenimi sağlanmıştır. Kayalıklarda ise farklı tonlar kullanılmış ve kayaların hacimleri ortaya çıkartılmış, arıca kayaların kütleli ağırlıkları da vurgulanmıştır.

Sanatçı aquatinta tekniğine ek olarak çalışmada doku da kullanmıştır. Değişik kumaşlardan yararlanılmış ve dokuların biçimini ve yönünü resmin konusuna entegre etmeye çalışmıştır. Ayrıca denize girilmeyen ve toplum tarafından henüz bilinmeyen bir izlenim sunan bu manzara ile sanatçı, halen doğanın kendi halinde olan yerlerine bir övgü de yapmaktadır.

Mustafa Küçüköner (1971) Gümüşhane’de doğdu. 1991 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünü bitirdi. 1994 yılında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü’nde araştırma görevlisi oldu ve 1998 yılında aynı bölümde yüksek lisansını tamamladı. 2000 yılında İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde araştırma görevlisi olarak sanatta yeterliğini tamamladı. 2005 yılında Atatürk Üniversitesi’nde yardımcı doçent oldu. 2008 yılında doçent ve 2012 yılında profesör oldu. Sanatçı halen Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

1995 yılında Türkiye'nin üniversite ölçeğinde altıncı özgün baskı atelyesini Erzurum'da kuran sanatçı, öğrencileri ile birlikte Ani Harabeleri, Ahlat Mezar taşları ve Erzurum temalı gravür projeleri yapmış, bu bağlamda belgesel türde gravür konusunda öncü olmuştur. Sanatçı yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış, baskı resim konusunda makale ve bildirileri yayınlanmış. Sanatçıdan gravür öğrenen çok sayıda öğrenci zamanla sanatlarında ilerlemiş ve farklı üniversitelerde gravür ders hocalığı yapmış ve gravür atölyeleri kurmuşlardır.



Görsel 10: Mustafa Küçüköner, “Babil Yeniden Yapılanıyor”, 2007, Aquatinta, 49.3 x 51.5 cm

Görsel 10'da sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı “Babil Yeniden Yapılanıyor” adlı gravür resim çalışması görülmektedir. Çalışmada soyutlama tarzında geometrik kurgulu Fütürist bir biçim yer almaktadır. Resmin alt sağ ve solundan başlayıp ortaya ve yukarı doğru ilerleyen eğim ve ortaya doğru gittikçe birbirine geçen geometrik ve kütsel biçimler resmin yukarısına doğru daha çok birbirine yaklaşmakta ve daralarak aşağıdan yukarı daralan anıtsal bir yapıyı çağrıştırmaktadır. (Küçüköner, 2013, 116)

Sanatçı aquatinta tekniğinin ton zenginliğinden yararlanmış, sağ ve sol yanlarda açık tonlara yer verirken, ortadaki dinamik alanda açık, orta ve koyu tonları birbirlerine çok yakın şekilde yerleştirmiştir. Beyazdan başlayıp en koyu değere kadar yedi farklı tona sahip olan çalışma aquatinta tekniğinin getirdiği ton zenginliğine sahiptir.

Lütfü Kaplanoğlu (1973) Erzurum'da doğdu. 1998 yılında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümde araştırma görevlisi oldu. 2001 yılında yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılında yardımcı doçent, 2013 yılında doçent oldu. 2022 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde profesör oldu. Halen aynı okulda görevine devam etmektedir.

Sanatçı yurt içinde ve yurt dışında ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış, baskı resim konusunda makale ve bildirileri yayınlanmıştır. 2016 yılında kurduğu Engravist Baskı Resim Etkinlikleri Topuluğu ile baskı resim sempozyumu ve faaliyetleri gerçekleştirmiştir.



Görsel 11: Lütfü Kaplanoglu, “Dört Kümbetler”, 2009, Aquatinta, 28x35.5 cm.

Görsel 11’de sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı “Dört Kümbetler” adlı gravür resim çalışması görülmektedir. Çalışmada Erzurum Üç Kümbetler konu edinilmiş ve uzak plandaki Çifte Minareli Medrese’ye ait kubbe de resmin içine dahil edilmiştir. Sanatçı bu mimari yapıları titizlikle incelemiş ve aquatinta tekniği kullanarak gravür resim haline dönüştürmüştür. Çalışmanın sağ tarafından artarda yer alan iki kümbetin üzerlerindeki ışık ve gölge farklılığı aquatinta tekniğinin ton farklılığı sayesinde elde edilmiştir. Yapıların gövdelerinde de hem ışık-gölge hem de taşların farklı koyulukları da aquatinta tekniği ile gerçeğine uygun bir şekilde verilmiştir.

Sol taraftaki büyük kümbet yapısında genel olarak açık tonlar yer almış ve koyu tonlar sert kontürlere dönüşmüştür. Böylece sağda iki adet kümbeti dengelemek için soldaki tek olan kümbet üzerindeki, bu açık koyu zıtlığından yararlanılmıştır. Resmin üst bölgesindeki gökyüzü ise açık tonda bırakılmıştır. Alt taraftaki yatay parmaklıklar ve zemin ise orta tonlarda tutularak resme müdahale etmeleri engellenmiş, resimde etkin olarak kümbetler ön planda yer almıştır.

Hava Küçüköner (1984) Erzurum’da doğdu. 2007 yılında Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü’nü bitirdi. 2012 yılında aynı bölümde yüksek lisansını tamamladı. 2022 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü’nde sanatta yeterliğini tamamladı. Sanatçı farklı üniversitelerde dışardan hoca olarak gravür ve sanat eğitimi derslerinde hoca olarak görev yapmaktadır.

Sanatçı yurt içinde ve yurt dışında karma ve gruplarla ulusal ve uluslararası sergilere katılmış, kişisel sergiler açmış, workshoplar yapmış, sanat fuarlarına bienallerine ve trineallere katılmıştır. Uluslararası baskı resim yarışmalarında eserleri sergilenmiş, Ulusal yarışmalarda ödüller kazanmıştır. Gravür resimlerde derin oyma, aquatinta ve asitli oyma yöntemlerinin yanı sıra doku aktarmalı gravürler yapmakta ve son yıllarda tül dokusu ile yaptığı gravürlerde özgün bir dil oluşturmaktadır.



Görsel 12: Hava Küçüköner, “Sarı Bir Gün”, 2019, Aquatinta ve Tül Dokusu, 49.5x69.5 cm

Görsel 12’de sanatçının aquatinta tekniği ile yaptığı “Sarı Bir Gün” adlı gravür resim çalışması görülmektedir. Çalışmada artarda sıralanan dağ silsilesi görülmekte, geri planda uzaklaştıkça flulaşan dağ görüntülerine karşıt olarak ön planda oldukça net bir yapıdaki sarı büyük dağ biçimi resme hem denge getirmekte hem de hareket kazandırmaktadır. Sanatçı, iki farklı çinko kalıp hazırlamış, ikisinde de birbirine yakın hatlarda olan dağ biçimli görünümler çalışmıştır. Her iki kalıbı da hazırlarken asitleme aşamasında farklı sürelerde bekletildiği için resimde farklı tonlarda değerler oluşmuştur. İki kalıbın bir arada basılması ile hem farklı renkler hem de bu renklerin karışımlarından oluşan ara renkler ortaya çıkmıştır.

Sanatçı iki farklı kalıbı bir arada basmıştır. Birinci kalıbın baskısı tamamlandıktan sonra ikinci kalıp aynı yere yerleştirilmiş, üzerine de merdane ile sarı renk boya verilmiş olan dağ biçimindeki tül yerleştirilmiştir. Bu hali ile prestan geçirilmiş ve birinci kalıbın baskısının üzerine hem ikinci kalıbın görüntüsü hem de sarı tülün görüntüsü aynı anda aktarılmıştır. Sanatçının kendine has özgün bir yaklaşımı olan bu teknik aquatinta ile birleştiğinde hem aquatintanın noktalardan oluşan ton değerleri hem de tül malzemenin tekstürel yapısı bir araya gelmekte ve organik ve inorganik yapılar arasında bir ilişki de oluşturulmaktadır.

Sonuç

“Türk Gravür Resimlerde Aquatinta Yöntemi İle Tonlama” adlı bu çalışmada önce gravür sanatının tanımına yer verilmiş, gravürün tarihi araştırılmış ve öne çıkan sanatçıları yaptıkları gravürlerden örneklerle birlikte anlatılmıştır. Sonra aquatinta tekniği anlatılmış ve Türk gravür sanatından kısaca bahsedilmiştir. Türk sanatçılardan aquatinta tekniği ile gravür resim yapan Ferruh Başağa, Fethi Kayaalp, Fevzi Tüfekçi, Hayri Esmer, Melihat Tüzün Mustafa Küçüköner, Lütfü Kaplanoğlu ve Hava Küçüköner’in kısa bilgilerine ve yaptıkları eserlerden birer tanesine çalışmada yer verilmiştir. Sanatçıların aquatinta tekniği ile yaptıkları eserler sanatsal ve teknik açıdan değerlendirilmiştir.

Aquatinta tekniği lekesele ifadeyi anlatmakta ideal bir tekniktir. Asitleme sürecinde sanatçı ister 1 aşama ile tek ton elde ederek resmini yapabilir, ister 3 aşama ile standart açık-orta-koyu tonlaması elde ederek yapabilir, isterse 7 aşama ile açıktan koyuya kadar tonlamaları artırarak resimde estetik görünümü sağlayabilir. Aquatinta tekniği sayesinde sanatçı sadece tonlama kalitesi elde etmekle kalmaz, aynı zamanda asitleme sürecinde levha üzerinde fırça izi ile resimsel efektler de elde edebilir.

Bu özellikleri sayesinde Dünya sanatçılarının tercih ettiği aquatinta tekniği, Türk sanatçılar tarafından da özenle kullanılmakta ve önemli yapıtlar üretilmektedir.

Yapılan araştırma, analiz ve değerlendirmeler sonucunda aquatinta tekniğinin gelişiminde ve kullanımında Türk gravür resim sanatında önemli aşamaların kaydedildiği ve özgün yapıtlara ulaşıldığı görülmüştür. Ayrıca bu çalışma aquatinta tekniğinin kullanılması ve gravürlerin değerlendirilmesi açısından da literatüre katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Akalan, G. (2000). *Gravür*, Çanakkale: Kaleseramik Sanat Yayınları.
- Gölönü, G. (1979). *Kazı Resim*, İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, No: 68.
- Gürel, H. N. (2009). *Fethi Kayaalp*, İstanbul: Karşı Sanat Çalışmaları.
- Küçüköner, H. (2012). *Gravür Sanatı Tarihi ve Modern Uygulamalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçüköner, M. (2013). *Güncellenene İmgeler Babil*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Küçüköner, M. (2022). Çukur Baskı, A. Tepecik, *Grafik Üretim Teknikleri*, (1. Baskı) içinde (55-102), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Üstünipek, Ş. (2010). Özgün Baskı Resminin Ustası Fethi Kayaalp Üzerine, Lebriz.com, Araştırma Tarihi: 06.10.2022, <http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?lang=TR§ionID=0&articleID=793&bhcep=1>

Görsel Kaynakça

- Görsel 1:** The Cleveland Museum of Art, Araştırma Tarihi: 21.08.2022. <https://www.clevelandart.org/art/2008.158>
- Görsel 2:** Baransel, Z. (2012). *Goya: Zamanının Tanığı - Gravürler ve Resimler" ya da Hayallere Özgürlük!*, *Skopbülten*, E-skop Sanat Tarihi Eleştirisi, Araştırma Tarihi: 16.09.2022, <https://www.e-skop.com/skopbulten/goya-zamaninin-tanigi-gravurler-ve-resimler-ya-da-hayallere-ozgurluk/811>
- Görsel 3:** Robert Cottingham, The Seavest Collection, Araştırma Tarihi: 02.10.2022. https://www.seavestcollection.org/artist/Robert_Cottingham/works/236
- Görsel 4:** Toni Pecoraro, Araştırma Tarihi, 6.11.2022. <http://www.tonipecoraro.it/labyrinth01.html>
- Görsel 5:** İMOGA Koleksiyon Sergisi Kataloğu, 2014, s: 61
- Görsel 6:** Germeç, U. (2019). Çağdaş Türk Gravür Sanatının Çanakkale’li Öncüsü: Fethi Kayaalp, *İdil*, Cilt:8, Sayı: 55, Ss: 289-296. S: 294
- Görsel-7:** Fevzi Tüfekçi Sergi Kataloğu, 2001, S:14
- Görsel 8:** Hayri Esmer, Araştırma Tarihi: 26.11.2022, <http://hayriesmer.com/gravurler/kiyida-olmak?ln=tr>
- Görsel 9:** Melihat Tüzün Arşivi
- Görsel 10:** Mustafa Küçüköner Arşivi.
- Görsel 11:** Lütfü Kaplanoğlu Arşivi
- Görsel 12:** Hava Küçüköner Arşivi.